

Historien om Ulfsberga i Toresunds församling.

Ulfsberga och Lilla Eneby lydte jämte kringliggande hemman t ex Stora Eneby och Vannesta som frälsegård under Mälsåker på 1500-talet och början av 1600-talet. Nedanstående karta från 1640 visar dock att en av gårdarna (av två) på Ulfsberga och det angränsande Lilla Eneby var kronohemman dvs ägdes av staten redan vid 1600-talets första hälft.

ULFSBERGA och LILLA ENEBY år 1640

Selbo härad Tårnen sochn.

Explicatio notarum

Lille Eneby chronehemman helgärdz. Denne by hafa med Ulfbärga tegskiffter uthi både gärden och Storängen, nämligh en trediedeel. Till denne by hör och twänne wreter samt 3 fiällar noterade med littiris X, uträknade till 10 1/2 tunna. Desse föres tillhopa med hanss trediedell från Ulssbärga och inräknass med åhrlig wthsädhe. Littera F gärdet 16 1/2 tunna, där aff fåår Lille Enby 5 1/2 tunna, Ulssbärga 11 tunnor. Sub littera G, det andra gärdet 18 tunnor, Lille Enby där aff till 6 tunnor, Ulssbärga 12 tunnor. Lille Enby äng sub S littira, 17 lass. Littera H Stor ängen 75 lass, dar¹ aff kommer till Lille Enby 25 lass, Ulfbärga 50 lass. Ulssbärga ähr skattehemman, 6 1/2 öresland. Sioängen² till Ulfbärga alena, sub I littera, 7 lass. Wtanpå bladet och detta ark hafer Ulfbärga i Stenby ängen och effter sitt stångtaal nämligh 3 stänger och 1 quarter, äng 24 1/4 lass, sub V littira der sammastädess. Item tuänne åkrar aff Snesta, bägge gärden 3/4 tunneland, dee ähre märte³ med littira V. Folio 102. Sub numero 3, tre tegar till Lille Enby aff Salby ark och folio 106, till 5 lass. Skog 0, elak mulebett, litet fiskie. Lille Enby angifuit 9 tunnor, det andra 8 tunnor. Äng 40 lass. Ulfbärga åhrligen angifuit 9 tunnor. Äng 50 lass.

(Till höger om textramen:)
Nota Bene, byn nummer 10.
Nummero 9.

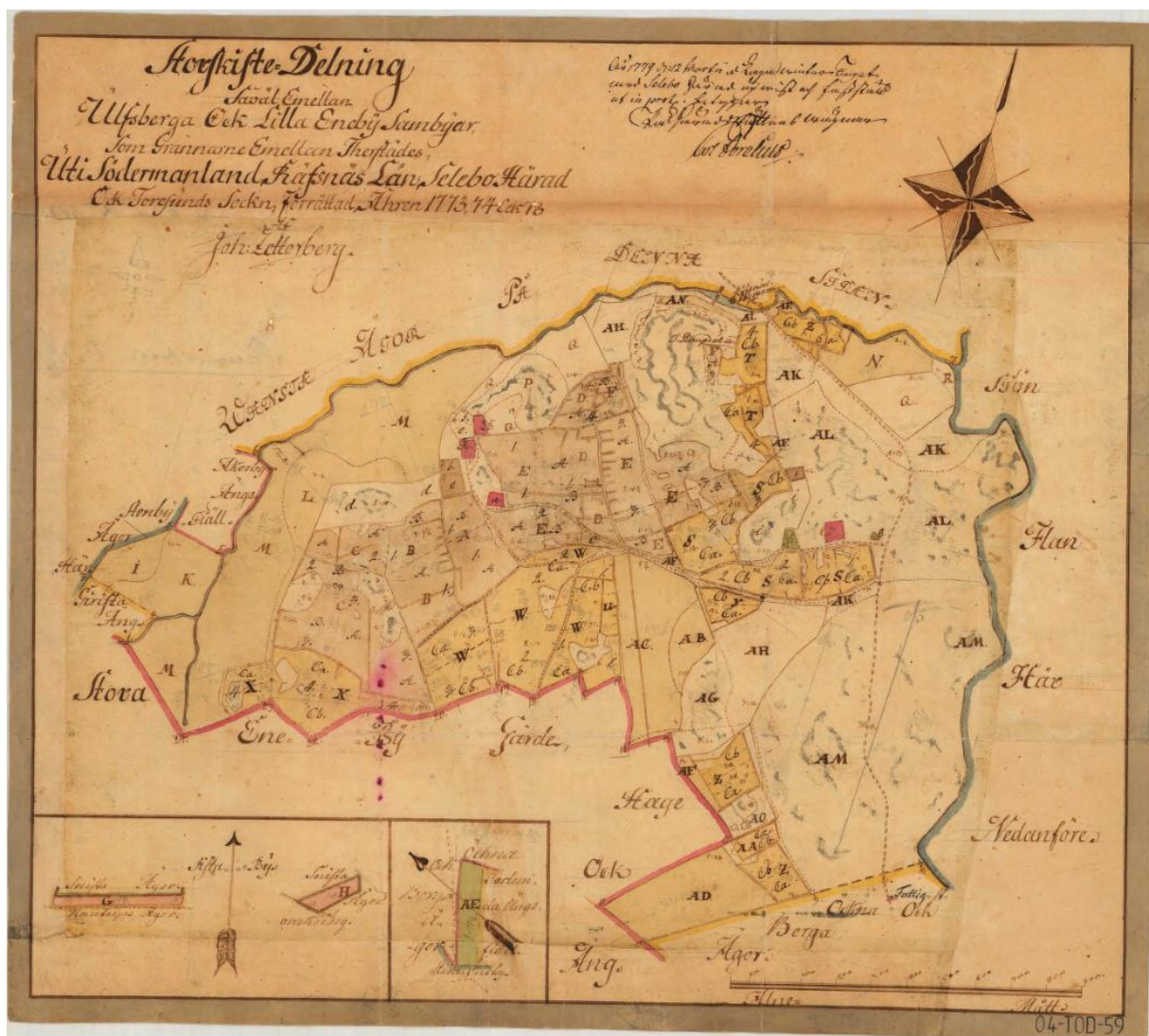
(Karttext:)
Siöängia till Wlssbärga, slät hård-wall. Lind. Betzhaga til till Eneby och Wlssbärga med med bärg wthi. Wandesta åker och äng, *krono* 1, *frälse* 2. Biörkfiälen. Dänne plaan hafer warit åker och nu igenlagdt, lyder Lill Eneby. Tompt, Lille Enby. Haga till Wlss-bärga med skogh och bärg wthi. Suartmylle. Kohaga till Lill Eneby. Lill ängen till Lille Enby, slät och något skarp hårdwall. Trägård. Stor ängen bärande till Ulsbärga, slät något toffwig. Moojord. Haga till Wlssbärga med skogh och bärg wthi. Sandjord. Lerjord. Haga till Lill Eneby med tiåck skogh och dyieboten. Lerjord. Stenby äng gränsar, *krono* 1. Store Enby äng och åker, *krono* 1. Törlunda äng möter, *frälse* 2.

(Under skalan:)
Scala ulnarum.

Gårdar som tidigare hade förlänats adeln indrogs till staten under Karl X:s reduktion i slutet av 1600-talet. På riksdagen år 1655 upprepades de ofrälse krav på reduktion som de tidigare framfört under riksdagen år 1650. Karl X Gustav gick denna gång dem tillmötes och beslutade att alla omistliga gods, det vill säga de som var oundgängliga för hovet, krigsmakten och bergsverken, samt en fjärdedel av de donationer adeln fått sedan den 6 november 1632, skulle dras tillbaka till kronan. Den sistnämnda propositionen gav reduktionen sitt namn. Under de första åren av Karl XI:s förmyndarregering fortsatte arbetet med indragning av gods från Karl X:s regeringstid. Under 1662 - 63 återtogs gods från adelsmännen för omkring 14 000 daler silvermynt. Snart skedde dock åter en avmattning och nya donationer gjordes av förmyndarregeringen. Efter Karl XI myndighet och kröning, 1672, återupptogs dock arbetet med indragningar och från början av 1673 till slutet av 1680 återkallades gods med omkring 203 000 daler silvermynt ränta. Därefter trädde reduktionskollegiets verksamhet tillbaka till förmån för de nya reduktionsbeslut som tillkom 1680 och 1683 och som genomfördes av andra i förvaltningen. Till 1687 fortgick emellertid 1655 års reduktionsarbete vid sidan av de nya, dock i minskad omfattning när de nya myndigheterna övertog arbetet efter hand.

En av gårdarna på Ulfberga och Lilla Eneby hade dock tidigare dragits in till staten. På kartan ovan anges att en av gårdarna på Ulfberga och Lilla Eneby var kronohemman dvs ägdes av staten medan den andra gården på Ulfberga fortfarande var ett frälsehemman. På 1750-talet började de indragna gårdarna att säljas till självägande bönder men enligt mantalslängderna var en av de två gårdarna på Ulfberga ett skattehemman dvs ägdes av en självägande bonde redan på 1720-talet.

Under åren 1773 – 1778 skedde ett storskifte i samförstånd med de kringliggande gårdarna. Kartan nedan som är uppgjord av lantmätaren Johan Zetterberg visar Ulfberga och Lilla Eneby år 1773/74.

Ulfersberga bestod vid denna tid av 2 gårdar.

På den ena gården som omfattade 2/3 av Ulfersberga bodde vid denna tid bonden, nämndemannen och häradssdomaren Eric J(oh)ansson (f 14 juni 1719 – d 22 oktober 1805) med hustru Maria Pehrsson (f 1718 – d 1800). Eric var född på Ulfersberga, fadern hette Johan Larsson och modern Kerstin Stephansdotter. Johan dog den 14 januari 1743, 62 år gammal och Kerstin dog av vattusot 1752, 71 år gammal. Johan Larsson var också född på Ulfersberga (f 1681 – d 1743). Hans fader hette Lars (vi vet inte efternamnet) och modern Margetha Larsdotter. Johan hade 2 syskon, Maria och Karin.

Nämndemannen och häradssdomaren Eric J(oh)ansson och hustrun Maria fick en son som hette Johan som föddes på Ulfersberga den 3 september 1748. Denne Johan, som förövrigt liksom fadern blev nämndeman och häradssdomare, gifte sig med Caijsa Andersdotter (f 1749). Johan och Caijsa fick inga egna barn men de hade en fosterson som hette Jan Petter Persson och efter Johans död 1824 var det Jan Petter som ärvde denna del av Ulfersberga.

På den andra gården bodde bonden Lars Olofsson (f 1741 i Länna – d 1828). Hans hustru Kjerstin Andersdotter född 1730 och dog av lungsjuka den 1 maj 1776. Paret kom till Ulfersberga året 1767.

Före Lars och Kjerstin bodde på denna gård bonden Mats Andersson (f 1725 – d ?) med hustru Maria (f 1722 – d 1762). Mats var dock vanför och efter hustruns död av lungdot den 4 januari 1762 flyttade Mats från Ulfberga.

Stora Eneby växer

Under åren 1838 och 1875 växte Stora Eneby genom att Per Ericsson och hans son patron Per Eric Ericsson köpte delar av Lilla Eneby, Ulfberga, Torlunda, Giresta och Jagbacken Markskog. År 1840 skedde ett nytt sk laga skifte. Nedanstående karta upprättades efter den händelsen.

År 1838 bodde på den större gården skattebonden och nämndemannen Jan Petter Persson, som var fosterson till den förre bonden Johan Ersson, var född i Roslagen 1786 och hustrun Maria Catharina Andersdotter som var född 1786 i Snista i Toresund.

År 1819 hade gården övergått i fostersonens ägo och Johan Ersson anhöll hos sockennämnden på tinget om skattefrihet för egen del. I bilaga till mantalslängden år 1819 fanns följande inlaga.

4935
3/3 = 11/11

Sedan jag försatt min Egendömmandel
i Ulfberga, till min Försterfor Nämndeman Johan
Petter Pehrson, anfaller jag, att ifrån Husbon-
desom Hemmansägare blifva utfruktens och kom-
min Försterfor Nämndeman J. P. Pehrson, i st-
lett, ifrån Husbonde och Hemmansägare inska
och som jagar till en alder kommen, jern-
sjuklighet, at jag icke vidare borde anses, som gva-
rande i mantalslängden, omhade jag att ifrån
Personer afgift varda befriad,
Ulfberga den 6 December 1819
Jan P. Pehrson
Häradsskrifver

Jan Petter dog i april 1838 och sannolikt bidrog detta till att gården såldes till Stora Eneby.

På den mindre gården bodde bonden och änkligen Olof Larsson. Olof var son till Lars Olofsson (f 1741 i Länna – d 1828 på Ulfberga) och Kjerstin Andersdotter. Olof dog 1846 varefter mågen Anders Persson född 1807 i Ytterselö och Olofs dotter Christina Catharina född 1812 på Ulfberga stod som bönder på denna del av Ulfberga innan den såldes till spannmålshandlaren Ericsson på Stora Eneby.

Soldaten Fredric Wolff

Ulfberga var också en rotegård dvs skulle härbärgera ett soldattorp. I boken Soldatarvet (som kan köpas av Hembygdsföreningen) kan man läsa om soldattorpet no 986 Ulfberga.

En av de mer intressanta soldaterna på detta torp var korpralen Fredric Wolff. Han var född 1765 och antogs som soldat 1789. Han var bosatt i soldattorpet på Ulfberga fram till avslutad tjänstgöring 1804 då han flyttade till torpet Stambol på Ridön som låg under Råfsnäs kungsgård. I boken Råfsnäs – en kungsgård i Mälaren – kan man läsa följande historia.

En torpare mot kungsgårdens arrendator.

På kronoparken Ridön i Mälaren i Överenhörna socken fanns torpet Stambol under Råfsnäs kungsgård. Torpet låg på öns övre eller västra ände mellan Kronoängen och Ridö krog vid segelleden mot Stockholm. Under många år förde torparen Fredrik Wolff en bitter strid om sina rättigheter till detta torp och hans motpart var sonen till kungsgårdens arrendator assessor

Carl Adolph Grevesmühl och den processen pågick vid Selebo häradsrätt. Bakgrunden var följande.

Den unge sonen Conrad Albrecht Grevesmühl hade begärt avhysning av torparen den 29 april 1812, alternativt skulle denne göra 200 dagsverken vid kungsgården plus ytterligare pålagor. Wolff var en avskedad (*Anm: hade avgått med "pension"*) korpral som gärna tog strid och han stämde sin motpart vid häradsrätten med stöd av ett stort antal inlagor. Den 11 maj 1816 förklarade han att hans fader "av rot och stubbe stället upptaget" för 40 år sedan och att ha själv hade odlat upp jord och byggt hus och stängsel år efter år och dessutom av fri vilja gjort 36 dagsverken vid kungsgården varje år. Det var en gammal uppgörelse med Herr Presidenten Lillienberg och den var accepterad även av inspektoren Harlingsson på Räfsnäs under Hans Excellens Greve Ruuths tid.

Wolff hade tre alternativa krav, beständig besittningsrätt med dagsverken, 50 frihetsår (*besittning under 50 år utan dagsverken*) eller fullständig ersättning för nedlagda kostnader, tidigare preciserade till 3000 riksdaler banco. Om motparten skulle kräva avhysning skulle Wolff begära häradssyn på torpet för att få bekräftelse på nedlagda kostnader. Till häradsrätten lämnade han också en räkning på 339 riksdaler 42 skilling banco för flera resor till Stockholm, därav 200 riksdaler "För mitt hinder och lidande genom alla dessa av Herr Arrendatorns vållande, Rättegångar under 4 år".

Motparten Herr Assessor Grevesmühl hade också kommit med en lång inlaga där han fullständigt bestred torparens lösliga och löjligen påståenden som visade ej annat än att han troligtvis begärt "råd av en till sitt förstånd oskicklig person".

Vid vårtinget den 13 maj 1817 (*Anm:som kan ha ägt rum på Sundby gästgiveri*) hade Wolff fått hjälp av advokatfiskalen Gustaf Eric Runberg, som gjort en besiktning av torpet redan 1810. Denne redovisade de rättsliga frågorna i en inlaga där han påpekade att han inte tagit uppdraget för att förnärma motparten "utan endast för att skaffa den lidande den rätt honom tillkommer". Herr Runberg antydde att parterna möjligen skulle kunna göra upp de ekonomiska frågorna i godo vilket var ett nytt grepp och häradsrätten gick också på den linjen.

Enligt häradsrättens dom den 10 maj var Wolff skyldig att avträda den 14 mars följande år eftersom han inte hade fullgjort sina skyldigheter. Enligt jordeboken upprättad på Räfsnäs var torparen på Stambol skyldig att göra 182 dagsverken per år. Den 14 maj 1819 krävde arrendatorn på Räfsnäs att Wolff "skall nu genast begynna med sina dagsverken", summa 1 121 dagsverken räknade från 1812 till 1820. Häradsdömdaren och en nämndeman for ut till Ridön den 17 maj och överlämnade skrivelsen som Wolff omedelbart rev sönder uppfylld av hat och ilska. Häradsrätten avgjorde målet den 23 oktober 1819. Rätten konstaterade att Wolff hade uppfyllt sina skyldigheter intill 1812 men för resterande dagsverken måste han betala i natura eller reda penningar och man kan inse att efter detta nederlag var torparen på Ridön en slagen man. (*Slut på citat ur boken Räfsnäs – en kungsgård i Mälaren*)

Förutom Fredric Wolff fans förstås ett flertal soldater i detta torp. Nedan finner du namnen på rotebönderna och soldaterna

Södermanlands Regemente

Rote: 0986 Ulfberga

Kompani: Gripsholms kompani

Socken: Toresund

Härad: Selebo

Torpsnamn: Strömstugan

Koordinater: X658096 Y158240

Rotegård 1: Ulfberga

Mantal: 1

Rotegård 2: Närby

Mantal: 1

Bebyggelse torpet

Övrig bebyggelse

Noteringar:

Rotens nummer är år 1686 -- 999, år 1688 -- 969 och from år 1710 -- 986.

Rotens sammansättning år 1686:

Ulfberga -- Lars 1 Mantal. Huvudrote

Närby -- Joen 1 Mantal. Hjälpote

Rotens sammansättning år 1728:

Ulfberga -- Johan 1 Mantal. Huvudrote. Possessor: Lands Staten

Närby -- Zachris 1 Mantal. Hjälpote. Possessor: Grevinnan Soop

Hfhl 1843: Norrby 1843

Torpbsiktning 1869-04-27: "Stugubyggnaden: Södra fönstret mycket dåligt. Dörrarne dåliga. Ugnen och spiseln bristfäliga. Väggarne behöfva rappas. Golfvet mycket bristfäligt. Kammarväggen bristfälig. Norra knuten mellan kammaren och stugan behöfver brädfodras. Östra gafveln brädfodring bristfälig. Stenfoten på östra gafveln dålig."

1896 Norrby.

1899 inflyttade torparen Adolf Fredrik Jonsson.

Soldater:

Namn	Född	Antagen
<u>Johan ULF</u> (Persson)	0	16680000
<u>Johan MUDDI</u>	0	16860000

<u>Anders ULLSBERG</u> (Hansson)	16820000	17091106
<u>Jöran ULLSBERG</u> (Andersson)	16980000	17180210
<u>Pehr ULLSBERGH</u> (Classon)	16990000	17200304
<u>Nils ULLSBERGH</u> (Olofsson)	17030000	17290612
<u>Hindric ULSBERG</u>	17170000	17420112
<u>Eric ULLSBERG</u>	17190000	17430329
<u>Nils ULFSBERG</u>	17310000	17490000
<u>Nils ULFSBERG</u>	17280000	17500000
<u>Anders WOLFF</u>	17580000	17800308
<u>Fredric WOLFF</u>	17650000	17890405
<u>Petter HJORT</u>	17801205	18040611
<u>Anders DAHL</u>	18050000	18260113
<u>Johan Fredrik QVIST</u>	18070621	18320511
<u>Anders LÅNG</u> (Andersson)	18170316	18390514
<u>Anders Gustaf LUNDQVIST</u> (Lundqvist)	18451014	18660924
<u>Johan August STRÖM</u> (Carlsson)	18510923	18760812

Författat av:

Bertil Lindh
Vildrosstigen 6
645 61 Stallarholmen